

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были отданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как минимум о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

2K
WID-LC

PG

3948

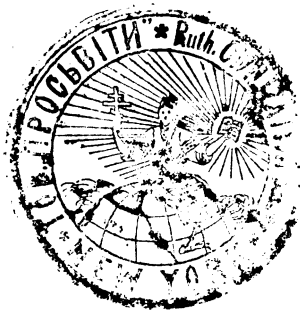
.L45

V2x

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

60

БОГДАН ЛЕПКИЙ.

✧ 60
В горах.

✧
(Заходом К. Студинського).

ЛЬВІВ.
НАКЛАДОМ А. ХОЙНАЦКОГО.
З друкарні В. А. Шийковського.
1904.

WID-LC

PG

3948

.L45

V.2X

1 LFKYI

"V HOKAKH"

73*1

60

В ГОРАХ.

(Початок повісти).

1*

60

— Куди підемо? В горú, чи в долину?

— В горú, в горú!

— Ні, в долину. Туди лінша дорога.

— А в горі красше.

— Але в гору ми вчєра ходили і передучєра.

— Ну, то най буде в долину!

І гурток молодих людей покотив ся, як філя по камянистій до-розі.

Горяче, лїтне сонце облива-ло їх дощем яркого самоцьвіту, придорожні верби кидали їм холо-дну тїнь під ноги, а чорні ялиці дихали на них здоровим, живичним віддихом. В долині шумів Черемош.

Зразу ріжноцьвітні жіночі убо-

ри мерехтіли шляхом, як маки і блатати, що з вітрами понад полем ливуть, а сірі одяги хлопців гонили за ними, як хмарка — потім хмарка пішла в суміш з квітками.

Сьміх і голосна розмова...

Де ріка спадала по гуках*), там розмова тихла, а де вода ледви замітно котила свої темно-зелені філі по бездонніх плесах, там здорові молодечі груди брали верх над її шумом.

— Знаєте — говорила та, що йшла на переді, струнка і чорнява — знаєте, тато обіцяли нам коні до Буркута.

— Ет, що Буркут! — замігнїв її суджений, пан Антін. — От, глухий кут і більш нічого. Грамітне — то розумію! Се краєвид, на який глянути варто. Ті скали, як величезні сходи, що по них гадка аж до

---

*) Гірські водопади.

неба пнуть ся, та дикість, той гризний настрій... люблю Грамітне!

— А я Буркут.

— А я Сокільське. Таки, кажіть собі, що хочете, нема над Сокільське.

— А ви як думаєте, пане Романе — питала та сама чорнявка.—

Як ви думаєте?

— Я? Властиво, ніяк.

— А невластиво?

— Коли так дуже хочете знати, то скажу вам, що на мою гадку так само, як вид природи нас настроює, так знова краса єї в значній мірі залежить від нашого настрою.

— Не розумію.

— А прецінь воно зовсім зрозуміле. Для мене, приміром, нема красшого виду над Сокільське то-му, бо коли я його у перше видів, був я дуже щасливий.

— Перед двома роками?

— Так, перед двома роками. І

тепер, колиб я на нього не дивився, в день, чи в ночі, в дощ, чи в погоду, він мені однаково подобається. Щось з мого тодішнього щастя вчіпило ся до тої гори.

— Цікава теорія — замітила Оля.

— Звичайна фантазія! — докинув її товариш. — Роман, звісний фантаст. Видить, чого нема, а не видить, що є. І на тім засновується його мудрість.

— А твоя? — питав обороняючись Роман. — У тебе Антоне, нема нічого доброго, нічого ладного, нічого гідного — словом нічого!

Але Оля перервала їх суперечку.

— Панове знов сварять ся, а кажуть, що то ми, жінки, сварливі. Дайте собі спокій хоть на проході. От дивіть, як ту всюда гарно, як гармонійно! Ліпше оповідайте що цікавого. Люблю, як пан Роман оповідає. Він так переймається ся, так

запалюєть ся, як би переживав кож-
дїське слово.

— Алеж, ради Бога, не хваліть
його. Він і так багато про себе ми-
слять. А до того, не зашкодило би
тямити о своїм нареченім, то єсть,
о моїй «ничтожній» особі! — додав
з докором Антін.

— Що «ничтожна», то правда,
— підхопила Оля. — Але прецінь,
ви в мабуть настільки мудрі, що не
жадаєте навіть, щоби вас хвалити.

— Не розумію.

— Щось ми винї не годні по-
розуміти ся. Я прямо хотїла ска-
зати, що вас нема за що хвалити.
Ви такий вузкий і сухий чоловік.
Зрозуміли?

— Так!

— А вдоволені?

— Ні

— Ну, то ходім даліше.

І вона, лишаючи судженого, по-
дала рамя Романови і почала май-
же бічи по хиткім сосновім містку

Минали Рожен. Перед ними стояв Сокільський, як велитень, стояв, заколисаний шумом ріки у вічний, кам'яний сон. На груди мав блискучу сорочку, з безчисленних кам'яних верстов, що мінили ся в промінню заходячого сонця відблисками всілякого металю. На рамя закинув зелений плащ з ялівцю і косодеревини, в лівій руці, як шелом, держав величезний камінь, з правої, як архангельський меч спадав на землю потік.

Справді щось казочнього було в тім краєвиді, щось, що пригадувало часи, коли на Сокільському стояла маймурова сьвятиня бога Лада, а в ній триста легінів і коні білі та чорні і — двобій між богами і той важкий проклін.

Мимохіть усі втихли, як діти перед казкою. Мовчали довгу хвилю.

Оля почала перша: — Що ви зробили би з Сокільським, колиб вам

хто подарував його раз на все? —
питала Романа.

— Я? — Побудував би на са-
мім верху хату з тесового каменя,
високу і пусту та не дозволив би
нікому туди ходити.

— Навіть мені?

— Навіть вам.

— Так нащож був би той дім?

— Колиб я видів, що жите бе-
ре верх надімною, що своєю коща-
вою рукою обдирав з моєї душі всі
краші пориви і змагання, що горду
голову мою відривав від зір, а хи-
лять до землі, колиб я видів, що
стаю звичайним хлібоїдом. — я по-
кинув би всьо і тікав туди. Ту я
прийшов би до себе, ту став би на-
зад чоловіком.

— Як гарно сказано! — промо-
вила Оля і задумала ся. А по хвили
звертаючись нагло до свого судже-
ного спитала:

— А ви?

— Я? Побудував би ту фабри-

ку малинового соку. На долині фабрики а на горі величезну овечу кошару. Зважте лиш, кільки то тисячій бочок малия рік річно стікає з дощами. Чи не шкода? Я наняв би в усіх селах дівчат і вони коновками зносили би червоні, здорові ягоди, з яких опісля сок плив би по цілім культурнім сьвітї. Розуміється бочівками. А вівці — що думаете? Бриндзя, всілякі сири і вовна. Я робив би ту сукно, не згірше від моравського та англійського. Чудесна річ! Правда, панно Олю?

— Ха-ха-ха! Така чудесна, як ви! Ха-ха-ха!

— Не сьмійте ся. Ту нема з чого сьміяти ся. Я зробив би великі гроші і ви пішли би тоді за мене без переберів. Не водили би ви мене тоді за ніс. Ні! моя панї.

— Ет! — відповіла Оля. — З вами балакати шкода. Ходім лучше на горбок та подивимо ся, чи не їде Анва. Ага! Правда. Я вам

забула сказати. — говорила звертаючи ся до Романа, що нині має прїїхати до мене Анна. Тая, знаєте, яку ви у нас пізнали перед двома роками?

— Пригадую собі.

— Тільки пригадуєте? — спитала прошибаючи його своїм жіночим, пронизливим зором.

— Тямлю — відповів рішучо, як відповідаєть ся, коли хочемо нагло перетяти немилу нам розмову.

За хвилю були на горбку, на правому рамени Сокільського, повисше архангельського меча.

З гори був вид прекрасний. Скали, дерева, вода і небо; таке богате у всілякі відтїни красок, від голубої, як мрія, до червоної, як кров. Долиною гонила ріка, а рівнобіжно з ньюю, як її товаришка ішла дорога. Дорогою їхали гуцули, в своїх пестрих уборах, з люльками в зубах, а за ними як тїнь волочили ся жида.

День хилив ся звільна до вечера.

Ніби вдоволенє, ніби жаль, ніби радість, а ніби тихий, задуманий смуток. Якийсь неясний, непевний. настрій блудив по тих горах і долах, по нетрях і по душах людських. Голосні слова мовкли, усміхи завмирили на устах, чола затагали ся хмарами...

Більше думали, як говорили, а відчували більше, як думали.

Навіть Оля перестала докучати судженому, а він знов не виливав своєї злоби на других. Сидів понуренні в думках. І навіть Галя, своячка Олі, що заєдно насьмівала ся з артистичної борідки церковнього маляра, пана Клена, навіть вона якось сиділа тихо.

Недомовлені слова, невисловлені бажання, не передумані думки.....

В таку пору хочеть ся співати.

Але то було за близько дороги і за близько ріки.

Туркіт коліс і шум води по гучках убивав саму гадку про сьпів.

— Най кожний оповідає яку пригоду зі свого життя.

— То не буде цікаве а передо всім не буде правдиве. Найцікавіші хвилі береже кожний виключно для себе.

— Правда. Так, най пан Роман говорить.

— Як звичайно?

— Як звичайно.

— А що?

— Що будь. Приміром казку.

— Говоріть! Говоріть! — просили, поки не впросили.

— Видите? — почав Роман. — Видите там в долині, тую зарослу Розтоку а над ньою той великий камінь?

— Видимо.

— Правда, що він подібний до

жінки, до сидячої молодиці? Придивіть ся лиш добре!

— Справді подібний, а ми не за примітили того.

— Отже, той камінь, то жінка. Молода, ладна дівчина, вдовина дочка, що жила з матір'ю в одинокій хатині під лісом. Бідна була. Не мала ні поля, ні маржини, лип город, з якого обі з мамою жили. Та мала вона милого, легіня Федорка, керманича на усї гори. Гонив він сплави аж до Вижниці і дальше. Ніхто не робив бардою так справно, ніхто так метко не стріляв з ручниці. Любили ся обое..... Бувало, як у горах повінь пустять, Паланя очи свої видивлює, поки не вгледить любчика свого. Дивить ся тай не надивить ся. Гарний був. Як в заліза кутий; гвучкий а дужий. А кермою, як пером по воді писав, а дараба слухала його, як дитина. Лебедем сунеть ся по плесї, гадиною поміж камінем веть ся і гонить все

дальше і дальше, поки з ока не згине.

Прийде ніч і мати положить ся спати, а Паланя в садок. Вертає мильний та з дороги сходить. За чересом барда, в кишени гроші а в серцю любов. Горяча, незаспокоєна любов. До місяця у двійку стояли, до зорі, до білої днини — як звичайно. Аж прийшов день і прийшла така година, що не надіхав Федір. Дармо дивила ся Паланя. Лиш вода пінилася на гуку, лиш ковбки летіли з водою. Пропав Федір. Дармо ждала вона всю нічку невидненьку, дармо день білий переждала — його нема. І пішла вона над воду і чайкою над філями літала, благаючи филь темних, щоби ласку над ньою мали та щоби віддали їй єї милого тіло. Най вона йому очи примкне, най вона його на віки приколише.....

А вода, як дикий звір реве: ні, тай ні! Тоді зібрала вона всю свою волю і весь свій жаль і всю

свою міць та перекинула ся в чарівницю.

А в в опівніч така одна хвиля, коли всьо тихне: вітер, вода, всьо. В таку хвилю чого не захочеш всьо станеть ся.

В таку хвилю вийшла Паланя на крутий беріг — кинула миску у воду і вода висохла в кориті, кинула прутик вербовий, корито вербою покрилось, кинула щітку між верби і верби лозою підшились; такою густою, як щіть. Не шумить вода, не вилискуєть ся до місяця, не плещуть хвилі об беріг — спокій. Та нема спокою Палані; нема і нема. І зібрала вона весь свій біль і весь свій жаль і всю свою тугу і всю свою силу та перекинула ся в камінь; в німий, бездушний камінь...

Сьвітить сонце, зорі сяють, літо чергують ся з зимою, а вона сидить; усе одна, усе німа, звичайно скеля. І вже не тужить більше і не сумує; нічо...

А Черемош пробив собі нову дорогу.

— Хвиля мовчанки, а потім зітхання і задума.

— Яка сумна казка.

— Плаксива — докинув Антін.

— То розповідайте красшу — пристажи до нього дівчата. — Ну! Оповідайте!

Антін відкашльнув, поправив ковнір і прибираючи, як мога, поважну міну, почав: — Був собі дід і баба та була у них курочка ряба.

— Ет, сховайте собі таку казку на пізнійше.

— Ну, то я скажу другу... Було трох братів. Двох було мудрих.

— А третій був Антін — докінчила Оля.

— Ні! Третій був філософ.

— Такий як ви — перебили йому дівчата.

— Дякуємо за »вже«, але не просимо о »ще«. Ліпше, дивім ся, хтось їде. Може які гості? Ану, хто з нас має найбистрійші очи?

— Урядник.

— Ні, двох панів.

— Та де двох? Один візник а один пан.

— Не пан а паня.

— Справді паня,

— Се Анна, Анна! — кричала радісно Оля, біжучи на стрічу товаришки.

Візник здержав коні і обі товаришки обняли ся не вимушено, щиро.

— Анно! яка я рада, що ти вже ту. Я бояла ся, що тебе родичі не пустять. Яка я рада!

З їх очий, по звуку слів видно було, що вони собі справді раді.

— Знаєш! Няй він собі їде, а я піду з вами. Перейду ся та побалакаю. Їдьте! на приходство — додала звертаючись до візника — та кажіть, що ми там за годину — за дві наспіємо.

Візник ляснув батогом і віз у хмарі пороху покотив ся в село.

Анна з Олею пустили ся в гору, до товариства.

— Як ся маєте, пане Антоне? Ах, і пан Роман ту! І панна Мая і пан Клен! Ціле наше товариство з перед двох літ. Невеличке а чесне. Гаразд! Будемо знов спинати ся по горах, гонити сплави, збирати рижі, а в дома доводити старину*) до розпуки своїми русівськими поглядами на сьвіт і житте. Най живе молодіж! Правда?

І подавала на привитання кождому свою дрібну, живу руку так жваво і легко, якби та рука нікому ніколи не загодіяла віякої кривди, якби вона на те тільки і сотворена була, щоб вднати і лучити людей.

— Щож ваша церква, пане Клен, скінчена? Тільки, чуйте, не малюйте мене як сьвяту Варвару, бо я, ей Богу, не хочу бути муче-

---

*) Так називають Гуцули родичів.

ницею... А ви, панно Маню, чи заєдно збираєте народні сьпіви? Я вам в дома засьпіваю таку одну сумовиту пісню, що від ньої навіть менї робить ся тужно; навіть менї, такій, як пан Роман каже, безжурній людинї. —

І справдї виглядала, якби жура не навідувала ся до ньої, якби не знала, що то жаль, біль, туга, одним словом — життє. Великі, синї очі, як кусники погіднього неба, дивили ся на всіх з дитячою щиростю і цікавостю, уста, як сотворені до сьміху, щebetали невпинно а гнучка і струнка стать фїлювала безнастанно в лїніях розвійних і гармонїйних. Нагадувала собою ранок, весну, мрію. Без таких людий було би на сьвітї сумно.

— Послухайте, яку я мала нинї пригoду. Приходжу на дворець і чую, що за мною хтось лїзе. Я до каси і він до каси, я до ждальнї і він до ждальнї, я до купе і він сосї

туди. Сідаю, а він напроти мене. Старий, грубий, в окулярах. Зовсім немилий товариш. Змірила я його від ніг до голови — думаю — чей біда відчіпить ся. Де там! Приглядасть ся мені, придивлюєть ся і сьмієть ся такою бездушньою, тупоумною усьмішкою. Того я вже стерпіти не могла. „Перепрашаю вас, пане — кажу — але я вас не маю чести знати і тому прошу лишити мене в спокою“. Він збентежив ся, відхилив капелюх і як дїтвак почав виправдувати ся. »Перепрашаю! я думав, що то моя тїтка. Недобачаю, то єсть зовсім майже не виджу. Тїтка писала, що вбере ся в рожеву блюзку, таку, як ви отсе маєте. А я тїтки двацять пять лїт не видїв. Прошу не гнїватись! Короткий зір маю, окуляри ношу. То єсть, майже зовсім не виджу«. Ну, чуйте ви! Я, тїтка такого старого хрона, з якою він 25 лїт не видїв ся. Погадайте 25 лїт!

Так розмовляючи ішли в гору, на верх Сокільського, стежкою, яка висіла прямо у воздуху, над дорогою.

— Подайте мені руку, пане Романе! Видите, що я втомилась, а в двійку все таки йдеть ся лекше. Особливо нам, жінкам, хочеть ся мати підпору.

— Тому ви постарали ся о не так скоро.

— Щобисьте знали — відповіла рішучо. Але по хвили додала. — А в тім... суть річи, про які не годить ся говорити..

— Коли так, то даруйте пані — І мовчки спивали ся дальше.

В половині дороги Анна стала.

— Я дальше не годна. Мабуть забула ходити по горах. Спічнемо. Добре?

Вибрав місце вистелене мохом і сіли.

— Знаєте — говорила відгортаючи авреолу золотого волося з ро-

жевого, горячого лица — знаєте; я утомилась.

— Нічо дивного. Їхалисьте цілу дняну.

— Але мимо того, як прийдемо домів, то заграю вам вашу улюблену 45. мазурку Шопена і Брамса і де-що Гріга. Я чую в ньому щось свого, ріднього. Деколи причуваєть ся мені сільска толока, десь дуже, дуже далеко, аж в моїй молодости.

І задумала ся.... А по хвили:

— Правда, як ту ладно?

— Дуже ладно. Ладнійше не може бути.

Подивила ся на нього допитливо.

— Так?

— Так. Я дуже люблю отсі гори.

— Тільки отсі?

— Тільки отсі. Я ту пережив у них свої найкрасші хвилі а до того вони такі поетичні. Кажу се без молодечого запалу. Не видно в них тої страшної борби о хліб, яка всюди кидасть ся в очи. Ту відчуваєть

ся, як може нігде більше, що крім видимого, так званого реального світа, є якийсь другий, світ душі а крім фізичного істования є инше, безперечно ширше, красше, важнійше..... Недавно був я у свого товариша, в горах, але в тамтих, на заході. Мешкає сам один, на високому верху, як орел. Виволік туди цяніно, стирту книжок і живе, як пустинник. Ранками сонце приходить до нього в гостину а в вечір вітри ідуть на розмову. Так день за днем. Простору, воздуху має до волі. Куди не глянеш — море. Зелені, сірі, чорні філі пливуть по конєць світа. На них людські оселі, як лодки, села, як кораблі а хмари, як вітрила. Гарно. Лиш одно. Відвічні ліси вирубано, а землю порано геть, аж під верх.

Нужденний овес і єще нужденнійше жито нидіє там, де пишали ся колись горді ялиці. Жаль мені тих пралісів відвічних!

То так, як колиб якась велика губа сунула ся землею і їла. Обїла лани, зїла, лїси і щїрить свої пажерливі зуби до гір. Вже обгризла їх низипі увзгіря, вже спинасть ся на стрімку збіч, на сам верх. І колиж наситить ся вона, коли спїчне та ненаситна губа? Брат брата для ньої рїже, друг другови серце видирає — всьо для наживи.....

Ту забуваєть ся об тїм...

І він з вдоволенєм вдивив ся в чарівний, гірський краєвид, що незамїтно переходив з ясного дня в сїрий, лїтий вечір. В тїм почув на своїому лиці якесь нїжне, шовкове ласканє, якби промїнь сонця ходив по його профїлю. Чув, як єї великі, синї очі несьміло блудили по його блїдїм чолї, як заглядали в його задивленї очі, як зависали на устах. Довго, довго.

Чув — і було йому мило.

А коли обернув ся, тї синї, дитячі очі соромливо втїкали на зе-

млю і ховали ся в траві, якби що недоброго вчинили.

То не був погляд байдужньої людини. Такий погляд перетоплює дві душі в одно нероздільне єство — раз на все.

Зрозуміли тоє і — мовчали.

А потім: Говоріть що, пане Романе!

— Мовчанне — се також розмова; таке мовчанне, як перед хвилею. І чи є так глибокі, а щирі і пїжні слова, щоби сказали більше як воно?

Анна глянула на нього і притакнула: Нема.

— Кожда розмова лишає щось недомовленого, таке мовчанне говорить всьо.

— А прецінь хочеть ся слухати слів любої людини, як музики.

— Як музики найкрасшої з усіх. Як гарно сказав жидівський поет: »Dein jedes Wort wird mir zum

Klang und zur Musik« і — як скучно мені за музикою такою...

— Робите на мене вражінє, як-биşte справді вічно скучали, незнаючи навіть за чим.

— І справді тужу, від коли себе тямлю, але... (ту затяв ся, якби гадки збирав, або рішити ся не міг, чи говорити, чи ні...) але знаю за чим. За миром тужу, за добром, за красою, за ньою. За тою вимріяною, снами навіяною, в думках зле-лїяною, що лучить в собі і красу різьб античних і блеск лиць Тічіяна і музику найкрасшу у кожному слові — всьо! Тричи являла ся вона мені. У перве, в поравок маєвий, як сон молодого хлопчини. Летїла, грала ся, гонила, аж розвіяла ся, як мрія, лишаячи тугу. — А потім прийшла як лікарка, з поглядом розради і з усміхом потїхи. Взяла мене за руку і показала життє. >Диви, кїльки у ньому принади, кїльки діла! Борба о бутє з приро-

дою, з людьми, з собою. Борба о славу, о імя, о значіння. І чи не сором тобі сидіти так бездільно? Ходи! І я пішов шукаючи в життю забуття.... А в третє вона прийшла, як вже було за пізно. Ви знаєте коли....

— Я?

— Ви! Пощо скриватись, пощо соромити ся себе самих? Лишим облуду для людей і для сьвіта, як нагороду за його мудрий устрій. Собі оставмо щирість. Хоть нині будьмо щирі, коли на жаль не були ними давнійше. Не соромім ся любви! Вона не поганить душ наших, вона осьвячена терпінням і тугою. Не соромім ся любви! Може та хвиля, се одинока хвиля щастя у нашому життю, а живемо раз тільки. Не соромім ся любви!...

Голос його з кождим словом ріс, кріпшав і дріжав від великого а щирого зворушення.

— Скиньмо з себе погану шкар-

луцу облуди і жбурнім ньюю з омер-
зіннем, а самі станьмо душа перед
душою, безгрішні і чисті, як тії
квіти під нашими ногами, як ті
ялиці, що ночами цілими шепчуть
собі свої задушевні мрії. Не соромім
ся любви!

Не марнуймо щасливої хвилі,
щоб колись не нарікали на себе,
що змарнували щасте. А щасте
єсть одно, як одно сонце на небі,
як одна смерть! Не соромім ся
любови!...

Очи його горіли, а груди хви-
лювала, як море. Поривав єї і нїс
за собою, як буря. Не боронила ся,
лиш піддавала непоборимій силі
чуття.

— Чогож ви хочете властиво?
— спитала несвідомо.

— Правди і більш нічого. Менї
вільно лиш правди хотіти, сьвятої
правди чуття.

Не бійте ся! Я від вас не
жадати-му жертви. Не поведу вас

онтам, де вода гудить і бореться з камінням, з берегами, з собою, — а потім тихне на плесі і бовваніє, не поведу вас і не скажу: Скачім! Будьмо, як тії філі! Не пригадаю, що гень за горою є чорний, тихий сад, а в тім саді висока, біла хата, а в тій хаті сірий спокій, як гріб... Так кінчилися давніші романи... Анї не скажу — тікаймо за море і жиймо, як живуть міщани... Я хочу лиш правди, лиш одного правдивого слова. Не соромімся любови! Щобисьмо не згасли, як падучі зорі, щобисьмо не впали, як зігнілі дуби, щоб не задубіли як прилишені птахи, що не полетіли в вирій. Бо одна єсть любов на землі, як одно сонце на небі і як життя одно, як одна смерть. Не соромімся любови!...

Тягнув вї до себе щиростю слів, полум'ям очий, силою душі, що ціла була тепер одним коханням. Ішла...

— Гоп-гоп! Го-гоп! — озвали

ся нараз голосні кличі, полохаючи як сонну птицю, вечірну тишу гір. Потім каміння, відірване ногою, в перевертах котило ся в долину, потім зашелестіли корчі, потручені одежою, зашипів щітинистий мох і ціле товариство веселе та румяне вийшло, мов спід землі виросло.

— Жалуйте, що не пішлисьте з нами. Кажу вам, там так чудово, як в сні.

— Сатана, коли хотів кусити Христа, провадив його сюди — говорив запалюючи ся Клен.

— Пап Клен хотів власне намалювати тую сцену, тільки — не міг — докинув з'їдливо Антін.

-- Противно. Міг і навіть вас хотів просити на модель для сатани, тільки за скоро зробив ся вечір.

— Знов суперечка. Шкода такого гарного настрою — розборонила їх Оля. — А ви, як бавили ся? — питала звертаючись до Романа і Анни. — Говорили?

— Так, говорили.

— Об чім? сли вільно знати...
питав Антів.

-- О погодї.

— Ну. І якже?

— Або буде дощ, або погода
— відповів глумливо Роман.

— Старий дотеп.

— Але добрий.

— Ви знов? Побачите, що на
другий раз лишу вас дома, щобись-
те бавили тата — грозила Антоно-
ви Оля.

— Так, так: [лишити пана Ан-
тона в дома, коли такий сварливий
— доповідали дівчата. — Він тіль-
ки псує забаву.

— Ах, що за воздух! — люби-
вала ся Маня, віддыхаючи глибоко.
— Чудесна, живична купіль для мо-
їх хорих грудий.

— Браво! — кричав Антін. —
Подайте ся о патент на винахід но-
вої купели. Браво!

— Тихо! Побудете всі сови в

лісі своїм нелюдським криком! — зацитькували його дівчата.

Передирали ся, поки не змовкли; усі нараз. Так мовкнуть часом на хлопським весілю голосні, веселі розмови і починають ся жалі і нарікання, а потім іде пісня.

— От тепер засьпіваймо. Тепер так тихо і ріка ту не шумить так дуже. Засьпівайте, пані! — просили звертаючись до Анни.

— Ви так гарно сьпіваете, пані.

— Засьпівайте у двійку з Романом.

— Як два роки тому. Тямите?

— Я навіть пригадую собі, що ви тоді сьпівали.

— Ну що? що?

— »Ой як тяжко червоній калині«. Бачите, яка у мене добра пам'ять.

— Сьпівайте, сьпівайте.

Ой як тяжко червоній калині
Проти вітру у полю стояти,

А' ще тяжше молодій дівчичі
Проти волі батьківської стати...
гомоніли слова сумної пісні.

Зразу їх голоси несміло підкодили до себе, як давні, добрі знакомі, що не віділи ся довго. Та пізнавши ся, витали ся сердечно і йшли у двійку, як два товариші, двоє другів.

Єї гнучкий високий сопран піднімав ся в гору як тополя, що в срібну, місячну ніч проти неба шумить свій вічний жаль, а його круглий і повний барітон котив ся, як морська філя, що з шумом беть ся об беріг і ломить його... Доганяли себе, потішали, пестили аж злучивши ся і зіллявши в одну чарівну струю плили над сонними лісами і задуманими горами, над журливими ріками і дрімучими пропастями далеко і далеко, де нема ні зависти, ні облуди, ні лицемірства, де пливуть хиба наші бажання.

* * *

Вже товариство було недалеко приходства, вже стояло біля відчинених воріт, а над найвисшими верхами, на крилах імлі, гень близько зір, дрожали послідні відгомони пісні, як не домовлена, кєрвава жалоба. Ой як тяжко!...

ОБРАЗ.

60

310

» Один-одніський образець при-
няли і повісили під самою стелею,
так, що хиба жирафа могла би його
близше оглянути. Навіть він сам,
автор, обійшов кілька разів цілу ви-
ставу, нім запримітив свою власну
працю. Подлість! Прецінь він не на-
кидував ся, самі його заохочували,
щоби давав, як найбільше. Злоба!»

Так думаючи, минав послідню,
найбільшу салю, наближаючи ся до
входових дверей. По середині здер-
жав ся і еще раз обкинув оком
стіни.

— О! Прошу, які богомази! Що
в тім є? Най мені хто скаже, що
в тім є? Убожество духа і неміч
форми, більш нічого.

Справді між образами сьогоріч-
нього »Сальону«, який перед годи-
ною відчинено, було багато зовсім
невдачних, марних, передовсім пор-
третів, що дістали ся туди завдяки
протекції, і то не тільки з огляду
на »малюючих«, але ще більше на
»мальованих«.

Всі ті невдалі »подобія« диви-
ли ся тепер на гнівного, молодого
артиста, якби насьмівали ся з ньо-
го. Якась богата паня відвернула ся
до нього спиною, а якийсь товстий
пан, прижмурюючи одно око, гово-
рив з глузом: »Ось видиш, хоть я
поганий і погано намальований, хоть
у мене одна половина лица на
порекір всяким законам, більша від
другої, хоть моя голова сидить не
на хребті а на рамени, прецінь я ту
бо так мені хочеть ся, бо я пан
А твої архитвори де? Га? Можеш
собі їх відобрати. Лежать в заряді
палати штуки, на поді. Тільки спіши
-ся, бо погризуть миши«.

Підняв ковнір і вибіг. Жаль, гнів, обиджена гордість і почуття кривди гонили його до хати. На сходах стрінув товариша.

— Ну, якже?

— Ніяк. Йди та оглянсь.

— А твої прийняв?

— Най їх так Господь прийме до свого царства.

— Алеж то не може бути! Жартуєш!

— Мені зовсім не до жартів. За багато мабуть портретувалося панів в минулому році і для моїх красвидів не стало місця.

Розійшлися. — Слухай Рута! — гукнув за ним товариш — а не бери собі того занадто до серця. Так мусить бути!

„Так не повинно бути! — думав ідучи Рута. — Я ділами переконаю їх, що вони сповнили подлість; я переконаю весь світ, що у мене є талан, і що мені а не тим протегованим богомазникам нале-

жало ся місце в сьвятини штуки, коли вона на правду хоче бути сьвятинею а не крамом, не ярмарочною будою, в якій торгують ся штукаю. Христа треба би на вас, безбожні купці, щоби вас вигнав навіть з сїний того величавого храму!... Я намалюю образ, перед яким втікати будете зо своїми >кнотами<, як тїни тікають перед сонцем, як сови криють ся перед днем. Я намалюю....»

І в уяві молодого, глибоко зворушеного хлопця, виринула гадка нового малюнка.

Зразу неясна, як у сві; мінила ся в красках, переливала в чертах: лучила з музикою вітру, з гамором міста, з ударами крови до висок. Потім прояснювала ся, набирала трівкості, оживала, аж вкінци стала перед очами, як дійсність, котру він видїв, чув, майже міг діткнути ся рукою. Тра було тільки обережно, так обережно, як дитина

ЛОВИТЬ МОТИЛЯ НА ЦВІТАХ, ВЗАТИ
ТУЮ ГАДКУ І З ДУШІ ПЕРЕНЕСТИ НА
ПОЛОТНО.

II.

За послідний гріш купив поло-
тно і деякі краски та почав малю-
вати. Ще ніколи праця не була йо-
му така мила і ніколи гадка не
володіла ним так сильно і виключ-
но, як тепер. Від раннього ранка
до, пізнього смерку не виходив
з хати і поза образом своїм нічого
не видів на сьвіті. Самого себе за-
бував, малюючи той образ.

Щоби не відривати ся від ро-
боти, замикав хату на ключ і не
пускав нікого, крім сторожихи. Та
стелила йому ліжко, чистила одяг
і приносила їду. Зразу крім молока
на сьвідання і чаю на підвечірок бра-
ла обід з робітницької кухні та ку-
пувала зимну вечерю. Потім обід
перестав Руті смакувати, а підвечі-

рок стиг, тратив смак та ішов до
зливу.

Навіть зимна не чув би, запале-
ний маляр, колиб не палці, що пря-
мо костевіли і колиб не сторожиха,
яка з паленем не давала спокою.

Взагалі та сторожиха була те-
пер його найбільшим ворогом. Рано
товчеть ся по хаті, лихий знав чо-
го; збивав подушкою копоти та ко-
нечно хоче замітати, «бо жаби ви-
ведуть ся». А потім присікасть ся
до нього, щоби їв.

А він прецінь голоду зовсім не
чує, а на тов, щоби урядово кілька
разів на день напихати жолудок, у
нього нема ані часу, ані гроший.
От приміром кармін так іде, якби
щезав і нараз може таке вийти, що
не буде за що купити. Часу-ж тепер,
як нарочно, дуже мало. Дни такі
короткі, що ледви прибереш ся, ле-
дви «розмалюєш ся» на добре, аж
ту вже і ніч.

До чого ті ночі на сьвітї? —

та ще такі довгі. Кільки часу вони займають, кільки теряється на них життя, зовсім даром. Бо прецінь сон, то не життя. Кажуть вправді, що життя, то сон, ну, але по що-тоді у сні спати?...

Так думав лягаючи на своє велизне ліжко та дожидаючи ранка. Ах! Які муки перебував він серед тих довгих, осінних, темних ночей!

Ось здається йому нараз, щотую лінію на образі між ним а ньюю« треба-б повести ніжнійше, так, щоби її око більше чуло, як виділо, і здається йому, що він як-раз тепер вчинив би се найлучше — та щож, коли ніч!

То знов, заплющивши очи, він нараз видить «ві», як живу; з тим усміхом принадливим, який втікає перед його кистю, мов промінь сонця, що його дитина на білій стіні ловить, з тими повіками, легонько дріжучими над очами, як дріжить імла над двома зьвіздами у хма-

рах, видить її так ясно, що міг би
присувати з душі, як з моделю —
та годі, бо ніч!

Раз не втерпів. Серед ночі зі-
рвав ся, запалив невеличку лампу,
і почав малювати. В голові чув
огонь, а в тілі лід. Малював аж до
рана. А коли сонце перемогло чер-
вонаве світло лампи, остовпів.
Образ був не той. Краски набрали
якогось неприродного відтінку, яко-
гось штучного освітлення і треба
було кількох днів праці, щоби при-
вернути їм давну красу і правду.

Від тої пори не казав наливати
лямки, бо не вірив собі. «Чоловік
то є щось, що треба побороти».

І поборював себе.

Не чув зимна, майже нічого не
їв, не думав об нічім, крім свого
твору, забув, який тепер день, який
місяць, не числив годин, не читав
листів і не видав людий, словом,
відбивав ся звільна від світа і за-
бував себе, переміняючи ся в образ.

Часом тільки, коли вдивляв ся в полотно і викликаючи з нього краски і площі — починав співати якусь дуже давну, зовсім позабуту пісню.

Тоді сусіди говорили до себе: »Ого, вже маляр вив!« То знов уста з привички починали розмову сам з собою — і тоді сторожила, що як-раз несла підвечірок, не могла рішити ся, чи йти чи ні, а коли остаточно увійшла, то довго дивилася в бліде, змарвіле лице артиста, якби не довіряючи собі, чи є у нього »всі дома«.

Поняття часу майже не існувало для нього, а простір відчував тільки як перспективу малярську. Часом пригадував собі, що за вікном є воздух, зимний і сьвіжий, що за камяницею є улиці, а за містом город, в якому він малював так радо.

Тоді вбрав ся і йшов. Але аві людей не пізнавав на улиці, ані не

знав, куди іде. Знакомі не могли з ним договорити ся. »Ти хоррй, признай ся! — питали ся його. — Так не може бути. Подиви ся, як ти виглядаєш. А чому тебе не можна ніколи застати дома?»

— Їжджу на село, малювати — брехав, щоби позбути ся товаришів, які тепер наскучували ся йому, як літом хорому мухи.

В городі не міг надивувати ся, де поділи ся квітки, які він малював так недавно і звідки на їх місци взяв ся білий сніг. Такий пухкий і зимний. Той сніг успокоював його і тверезив так, що Рута вертав до дому, як по купели. Але на завтра, як тільки почав малювати, попадав наново в розстрій.

Так ріс образ коштом його сили і життя.

III.

»Подиви ся, як ти виглядаєш!« — пригадували ся йому слова товаришів.

Як сьмішно! Що його може обходити його власний вигляд! Хіба він себе видить? А образ прямо дивить ся на нього, чим раз кращий і чим раз живіший, як живий. Чи не розкіш?

І прийшла хвиля, коли Рута почав вірити, що його образ жив.

Чому ж би не мав жити, коли він переляв в нього своє власне життя?...

Такою була вона, коли в останнє говорили з собою. Так відтручувала і горнула до себе, приманчива і страшна, щира і загадочна, як тайна.

«Колись прийду до тебе — казала працюючись на віки. — Прийду як дух і не покину тебе ніколи: Буду водила твоєю рукою і правити буду твоїми гадками, а ти і не побачиш мене».

Так казала і додержала слова. Прийшла. Се прецінь вона, без сумніву вона! — і артист вдивляв ся

в образ, як в живу людину, говорив з ним, пестив ся і любив всьою силою, всьою тугою наболілої душі.

Особливо під вечір, коли сїрий смерк спустив ся на землю, затираючи границі предметів і ріжницї красок, образ виступав з сумерку, як привид.

Здавало ся, що отсе, не на полотні, а посеред комнати сидить молодий чоловік, з опущеними безрадно руками, з отупілим лицем і з охлялим тїлом. Видно, постигло його якесь велике нещастє і якийсь важкий удар стрїнув його.

І здавало ся, що до нього підходить не на образї а з угла комнати дївчина і принадою чудового тїла, всьою прелестю своєї краси манить його і намовляє до життя. У руках держить веселку і граєть ся ньою, перекидаючи єї з долонї на долоню.

В очах у ньої ціла вселенна

зв'язд, ціла безодня думок, ціле небо розкоші і щастя.

Такою була для нього, коли перед шлюбом видів її в останнє, такою з'явила ся тепер і такою остане на віки.

Минати будуть літа, облетить неодно зелене листя і неодні пахучі квітки повернуть ся в болото, а вона останеть ся такою, як є, незмінною, як одна з найкрасших гадок всеміра і як один з найкрасших творів вічно творючої сили.

Чимже він проти в'ої, чим його нужденне, зниділе тіло проти того чуда краси? Навіть думати не варто.

»Як ти виглядаєш?« — гомоніли йому слова товаришів. — То не може бути, ти сповняєш самоубийство!»

»Самобийство?« — говорив вдивляючи ся в образ, якби від нього дожидав відповіді. »Ні! Я лиш переливаю життя з одної фор-

ми в другу, безмежно кращу і тривкішу. Прецінь я живу в тому образі і жити му, хто знає, як довго. Мої думки, мій талант, моє почуття красок, світла, предметів, краси тривати муть в тім творі. безмежно довше, як в моєму дряхлому тілі.

І кілька разів умне а чутливе око діткнеть ся мого образу, тільки разів оживу я перед ним з цілою моєю душею, з моїм розумінням краси і штуки, з моєю любовою.

»З моєю любовою« — повторив глухо, опускаючи голову на холодні груди.

»З любовою....« — повторили стїни.

IV.

Не чув як за вікнами почав лютувати грудень, як пускав на землю вітри, мов стадо голодних собак, як сипав снігом і палив морозом.

Не видїв, як його вікно заму-

рувало ся квітками, а комнату наповнило зимно, стужа і така якась пустка, як би ту нічого живучого не було. Не видів, що діяло ся довкола нього та зате незвичайно ясно дивив ся у своє власне нутро. І дивував ся, як він міг бути колись иньшим, як тепер. Як він міг завидувати, ненавидіти, дерти ся о хліб і значінне.

Прецінь то таке низьке і погане!

В такі хвилі докладно видів себе колись а нині.

Пригадував собі, як дитиною вуглем чорнив стіни і за те його били; як пасучи товар вдивляв ся на небо, або на річку, що вила ся в долині, а товар робив шкоду і його знова били; як в школі замість писати мертві числа, рисував живого учителя, за що його, розумієть ся, також били.

Потім прямо з села дістав ся до академії.

До нині чує, як той новий, чужий, незрозумілий для нього світ бив його погордою, глуфом, або лицемірством. Не знав, як стати, як говорити, кому вірити.... Потім привик і до нього привикли. Хвалили навіть, що мав хист і що є в ньому свіжість первісного чоловіка.

Дівчата любувалися його несмілостю, щиростю і тими діточкими румянцями, що горіли на його лиці.

І вона також....

А потім вийшла за муж за иньшого...

Що він перебув тоді, того ніхто не знає....

А нині чує, що інакше не могло прецінь бути. Не могла чекати на його славу, попит і гроші. А хотьби навіть щастє всміхнулося до нього скорше, як всміхається до таких, як він, хотьби оженився з нею, чи було би то лучше, як є? Чи була-б вона йому такою,

як тепер, такою недостижимою, незбагнутою, дорогою ?

....Дивно, як самолюбними бувають иноді люди!

V.

Між такі думки влазила сторожика, як корова між цвіти, кидючи словами як болотом на чисту скатерть.

»Чому пан не вийдуть куди, щоби хоть трохи зробитя лад. Таж то гріх в такім бруді сидіти. І нездорово!«

»Завтра підуч — відповідав не радо Рута. Але вона не вірила. Казала, що чує то не від нині, а потім, зітхаючи, питала:

»По що пан таке, о, малюють? Таж то образа божа! Най і пан хоть якою сорочиною накинуть, щоби не сьвітила грішним тілом. Таж то дивити ся прикро. Гей, милий Боже, який то нині сьвіт! Вам би Матінку сьвяту змалювати, або хоть сьвя-

того Миколу, то і люди молили би
-ся і може би хто купив а так що?«

Видячи, що маляр не бере собі
-ві слів до серця, кивала головою і
відходила.

А він пригадував собі ті віч-
ні непорозуміння, які виходили між
ним а родичами за кожним разом,
як приїхав до дому. Вони ждали
від нього образів сьвятих, набожних,
а він привозив безбожні акти. За-
мість малювати церкви, волочив ся
по лісах і полях та мазав, лихий
знає, що. Не розуміли його, а він їх
не хотів розуміти. Не старав ся.
Вічне непорозуміння.

А тепер, чи буде лїпше? Чи
піймуть його ті, що глядіти муть на
його образ. Чи задріжить їх душа
тими почуваннями, і чи оживуть їх
мозки тими гадками, які ворушили
його еством, нїм з білого полотна
вчинив ся отсей твір штуки? Чи.....
і сумнів, як павук почав снувати
докола нього своєю сіру сітку.

VI.

Раз забув замкнути двері і — стало ся нещастє; прийшов його товариш, той, що колись радив йому »не брати собі до серця«.

Увійшов тихо, як кіт і довгу хвилю стояв за плечами та дивив ся на образ.

»Славно!« — крикнув нараз, кидаючи на знак вдоволення палицею на ліжку а шапкою на землю. »Грім би тя тріснув, таж то архитвір, пане брате! Ну, ну, дивіть ся, люди! Така зелена нужда а малює таке прекрасне, таке рожеве, таке тепле тіло, хоть цілуй!

Ходи-ж, сарако, най тебе за той подвиг »обслиню«.

І не чекаючи згоди, вхопив товариша в обійми.

А потім говорив як нанятий.

»Знаєш, Петро дістав нагороду, а Лис продав свої богомази якомусь старому бовванови. Піддурив його, котюга. Любчика викинули зі

школи, бо наговорив професорови немилих »компліментів« а Малий побив ся з Худобою в кофейни, стріляли ся навіть, але у воздух. Потім в зеленій коршмі запивали згоду. Худоба вернув до дому замакірений і посварив ся з Манькою. Мабуть розстали ся на віки. А Хлопінському дала моделька влице. Та, знавш, що єї називалисьмо бездомною кіткою«.

І так безконечно.

Були то звичайні, майже щоденні пригоди малюючої братні, і давнійше Рута не звертав би на них уваги, але тепер вражали вони його якось незвичайно, як щось страшенно гидкого, глупого і неімовірно подлого. Слухав, розплющивши очи, якби нараз збудив ся з довгого сну і не міг пригадати собі, де він є і що з ним дієть ся. Здавало ся йому, що якась злобна рука відчинила нараз незримо віконце до иньшого світа і тепер

віє звідтам на нього такий гнилий,
немилий, хоть живий воздух.

»І в такий сьвіт і між таких
людей піде мій улюблений образ
— майнуло йому нараз через голо-
ву. »І будуть вони дотикати ся йо-
го своїми нечистими руками, і бу-
дуть дихати на нього своїм пога-
ним віддихом і будуть обкидали
його грішним зором і безсоромни-
ми словами«.

А товариш говорив дальше.

»Отже ти замкнув ся перед на-
ми і творив. Хитра з тебе штука,
небоже! А ми думали, що тебе яке
лихо взяло. Ну, ну! Будуть з тебе
люди, мій хлопче! Але може-б ти
собі хоть раз на тиждень казав
розпалити в тій »робітні«, бо ту
зимно як в псярни. Аж страшно
дивити ся на тую добродійку, босу
по саму шийку. Таж їй зимно. Ще
посинїє і шкода такої гарної кра-
ски. Особливо . . .« — ту Рута хотїв
спинити сей потїк слів, але не міг.

Товариш говорив даліше. »А може ти хлопче грієш ся в такий спосіб, га? Коли так, то погратулювати, дешеве топливо. А, кажу тобі, можна! Гей, милий Боже, колиб так жива. Йой!»

Рута був лютий. Чув, як кров підходить йому до голови і як руки починають свербіти.

А товариш попавши раз на любу тему, не думав її так скоро покидати.

»Тільки трошки за марна, як небіщик Петроній казав, за вузка, знаєш де — за ґотицька. І ноги за тоненькі. А отту, бачиш, ту, не зашкодило би більше тіла. То бере чоловіка. Розумієш . . . .«

Рута не втерпів.

»Розумію — почав підносячи голос — розумію, що ти в неук, філістер, найзвичайніший скот в гавельоку. У тебе нема розуміння штуки, правдивої, частої і безгрішньої, як сонце. Ти дивиш ся на

всьо своїми брудними очима. Геть мені звідси! Геть, щоби ту твоїм духом не пахло. Геть!»

»Що тобі? — питався здивований товариш. — Ти здурів, або вдаєш дурного. А може ти в горячці?»

»Ні, я здоровий, тільки ти, тільки ви всі хорі на страшну, невилічиму недугу, що зоветься: людська гниль.

Я не жартую, лиш кажу тобі в останнє, виносися звідси і незневажай своїм гидким зором того чистого твору. Геть мені з хати!»

VII.

Рута лишився сам. Чув, як його товариш скорими кроками біг по сходах, повтаряючи слово: шалений! Чув, як він луснув входовими дверми і як хідником почала павати до міста.

Здавалося йому, що в темноті

кроками втік від нього послідний відгук сьвіта.

Хвилю слухав, чи не верне, а відтак сів перед образом і дивився на нього таким зором, якби о прощення просив за зневагу, якої став поневільною причиною. Більше того не буде... Не буде? Хто йому ручить за се, що справді не буде, що лиш очі добрі та чисті глядіти муть на неї, що тільки красні та безвинні почування родити муть ся в душах видців під її вражінням? Хто?...

І над його понурену голову почав спускати ся зо стелі великий стоногий павук і обмотувати його нїжними, як дрожання етеру, а сильними, як сталеві шнури сїтками своєї сїрої пряжі — сумніву.

На дворі робило ся темно і почав падати сніг. Зразу білий, легкий, рідкий, як вишневий цьвіт, потім густійший, як лебедий пух а вкінци зовсім густий і грубий, як сїра, зимна занавіса. Хвилю заняв його

той вид і навів якесь далеке, любі
спомини.

Ось він дитиною малою роз-
плющує цікаві очі і видить в хаті
якусь дивну ясність. Стає на рівні
ноги і глядить в вікно. Перший сніг.
Гей радости дитяча, невибаглива,
щира а велика, не заступить тебе
нічо, нічо у світі!

Санки, повзанка на потоці і ве-
лика біла баба...

То колись. А тепер пуста комна-
та, самота, нещастя і тривога.

Сніг паде, чимраз густійший.
Темніє біла занавіса. В хаті робить
ся не чорно, а якось брудно, буро.

Очі Рути відвертають ся від
вікна і падають на образ. Видять йо-
го, хоть темно. Видять то тіло, без-
замітно красне, і тую ще красшу
душу, що криється в ньому, як
цінний скарб в дорогоцінній посуді.

І як можна на такий вид дати
приступ до свого серця якому

иньшому гостеві крім краси і добра? Не розумів...

В ту хвилину зпоза образу вихиляють ся якісь злобні очі і якісь глумливо викривлені уста шепчуть до нього: »Дикі вимоги, безосновні бажання! І за що ти, шалений чоловіче, вигнав свого товариша з хати? За якусь вимріяну непорочність, що здавна належить до історії. Дитино! Таж вона сама висьміяла би тебе, як фантаста, як артиста з пустим жолудком, якому по кишках починає дур грати. Вона, що добровільно продала себе з душею і тілом, чуєш? — з тим ясним, з тим прекрасним тілом!«

»Брешеш! — кричить Рута. — Не продала! І не добровільно. Я знаю, я всьо знаю. Ніхто не знає, лиш я! я!... А хоть би навіть продала, хоть би навіть, так що? Тоді мій твір ще ціннійший, як незмінний відблиск змінчивої краси. Але вона не продала. Я знаю, я один

знаю... Се лож, се подла клевета — кричить, опускаюче ся немично на своє місце.

Знов сніг, знов темрява брудна і знов тії злобні очі.

»Нічо не єствує в собі, лиш в нас. — Говорять глумливо викривлені уста. — І єї не знав ти такою, як була сама про себе, лиш такою, як відбила ся в тобі. Себе ти любив в ній, самолюбє.

Не з води, анї з огня повстав сьвіт а з самолюбства і всьо дїється з самолюбства! І навіть той твій образ, пригадай собі, з чого повстав? З обидженої гордості, з зависти і з охоти перекопати сьвіт о своїй силї! Ах, яке чисте жерело! Правда? Ти думаєш, що вічого не знаю. Сьмій ся, я знаю всьо, знаю!... і криється за образ.

»Так — відповідає пригноблений Рута. — Так. В самолюбстві почав я свій образ, то правда. Але я визволив ся з нього, я прозрів і

позбув ся тих оков, що путають людського духа в його безнастанньому змаганню до ідеалу. Я тепер вольний!»

»Вольний? А чому ж тобі не байдуже, хто і як глядїти ме на твій образ хто і що думати ме перед ним, хто і що говорити ме про нього? Відповіж, мій ти визволений з пут еґоїзму, висщий, людський духу!.. Мовчиш?... Неміч! Неміч! Неміч!» кричать викривлені уста і тими словами, як батогами женуть його в якусь пустку, в якусь занадню безконечну, повну неясних гадок, відорваних слів, вражїнь і споминів непевних а як блискавки скорих.

Летить посеред них довго—довго аж нараз опиняєть ся в сали. Образи, різьби, нарід. Перед його образом товпа. Приглядають ся, жартують, сьміють ся. Павове залицяють ся паням, панночки соромливо відвертають очи. »Як можна

— говорять мами — такі неприличні малюнки вивішувати на публичний вид!«

»Трудно — відповідає один з редакції найповажнішого денника — штука, культура, поступ, трудно!« — і витягає з кишені лікоть.

Мірить образ, вздовж і вшир, мірить руки, ноги, голову і записує все як слід. Потім відходить з міною побідника. На його місце приходить другий, в чорних шклах на носі і критикує барви. По нїм приходять невиспані панове і заспані панї, невчені знатоки і слїпі меценати і тому хорошоводи, що плює, сичить, огидить, словами, зором, гадками — нема кінця.

»Проч — кричить Рута, зриваючи ся зо сну — проч від мого образу!« — але в тїй хвили чує якийсь гамір. Не знає, чи в снї, чи на яві, наслухує і переконуєть ся, що то під його дверми перечить ся

сторожика з лікарем. Не хоче його пустити. »Всякі наслідки беру на свою відвічальність!« — каже в кінці лікар і глупа жінка відчиняє двері. Рута рад вискочити вікном, або влізти в піч, або провалити ся крізь землю, але нема як, бо лікар вже подає йому свою товсту руку, а маленькими чорними очима сверлує його наскрізь. »Як можна — говорить, клепаючи Руту по рамени — як можна не покликати мене! Я що йно вчора довідав ся від вашого товариша, що ви хорі і приходжу«.

»Алеж я здоров, здоров, здоровіший від вас!« — боронить ся Рута.

Лікар всьміхаєть ся і зацитькує його, як дитину.

»Так, не перечу, всі ми хорі. Весь сьвіт хорий. Але то недуга хронічна, до якої люди привикли. От возьмім, приміром, віспу. Яка вона була люта, коли в перве з'явила ся в Англії в році....“

Рута знов хоче перебити, але лікар не зважав на нього. Він розумієть ся на тім. Прецінь кільканайцять літ лічить нервових синів штуки, збираючи в нагороду галерию їх творів.

»Навіть до холери привикли ми пане. І возьміть приміром статистику...«

»Алеж прошу мене звільнити від науки медицини — кричить Рута, — бо вона мене зовсім неохочить, ані то я....«

»Тільки спокою — відповідає лікар — придержуючи його в кріслі. Ви прецінь мущина, так пануйте хоть трохи над собою. Нервові недуги потрібують трохи спільної праці лікаря і недужого. Будете ласкаві, покажіть мені руку«.

»Не покажу, мені не хочеть ся, я, я, зовсім не маю руки« — відповідає роздратований Рута.

»Ага! Ви не маєте: руки, при-такую з дивною усьмішкою лікар.

»Коли так, то підождемо. А тимчасом оглянемо образ. Красно! Чудесно! Лиш раджу не малювати дальше. Думаю, що я як-раз прийшов в хвили, коли годило ся відложити пензель. Але все таки, позвольте, що зроблю вам одну замітку».

»Жадних заміток! — крикнув Рута. — Анї одного слова!«

»Ага, так, розумію. Отже анї слова. Тільки скажіть менї, як ви закажете людям гоборити і писати про свій образ. Твори штуки стають власністю загалу і з хвилею, коли переступають поріг робітні, піддають ся загальному осудови. На все нема ради».

»Є! Власне, що є! — крикнув Рута, вбиваючи ніж в рожеву грудь чудової дівчини і шматуючи безмилосердно образ.

»Шалений! Що робиш? — кричав лікар імаючи його за руку і борикаючи ся з ним, як з безумною зввіриною.

Хвиля глухого шамотання двох тїл, потїм крик, дикий і нелюдський, потїм тупїт на сходах там і назад, туркїт воза, скрип дверей і тихо...

За возом дивить ся сторожика і сумно киває головою: »Кара божя, — говорить зітхаючи. Не буде йому добра, ой не буде. Ребра поломлять. А казалам, якби так Мартїнку съв'яту, або хоть чудотворного Миколу намалював, — не послухав«.

* * *

В пусту комнату на пошматований образ паде зимове, ясне та холодне сонце.

В КАСИНІ.

Сиділо їх кількох при довгим, зеленим столі, переглядаючи часописи.

В сусідній кімнаті на право стукали білярдові кулі а через двері на ліво лунав бренькіт шклянок.

»За здоровля пана совітника!«

»Най жив пан начальник!«

»Многая літа!«

»Пі-є Ку-ба до Я-ку-у-ба...«

Весело буває в наших маломісточкових казинах на сьвятого першого. Дуже весело!

Панове при зеленим столі читають даліше. Їх не обходить ані білярд, ані весела забава при шклянці, вони тонуть з душею і в тілом в красвій і заграничній політиці.

»З тої Македонії поганий воз-
дух віє«.

»А най собі віє! Най там тая
дич виріже ся до лаби. Що нас
то може обходити?«

»А читали панове, що убийни-
ки в Білгороді були заплачені, як
звичайні різники? Коштувала тая
різанина, щось триста тисяч«.

»Ладний гріш!«

»Боже милий! Чого то ниві не
зробить чоловік для гроша!...«

В тім один з них з гнівом ки-
дає від себе часопись і глядить
в вікно. Зіває, аж крісло тріщить і
каже, мов від нехочу: »Погано на
дворі, навіть не хочеть ся йти до
дому. Може-б так по сотикови
візо«.

»По сотикови, як по сотикови
— відповідає другий — але по два,
то можна«.

Тоді і третій відсуває від себе
дневник, якби йому нараз відшала до
читання охота і каже:

»Добре. Най буде по два соти-ки. Тільки не підносїть, панове!«

»Борони Боже« — відповідає перший — Ми так для забавки, як діти.

Потім один з них підходить до дзвінка і притискає ґузик. За хвилю являєть ся служачий, якого називають »паном маршалком«, або прямо Гілярим.

»Прошу нам дати нові карти!«

»Трийцять шість?«

»Нї. Двайцять чотири«.

Гілярий приносить карти, розсуває зелений, круглий столик і трьох панів сідає до »короткого«.

Той, що піддав гадку, директор повітової каси, в серединї; йому »під рукою« — директор від суду а »за рукою« теж директор — лісів.

Директор від каси; — худий, дихавичний чоловічок, з сіренькими, злобними очима, що безнастанно бігають в предмету на предмет,

як дві бурі мишки у клітці на катеринці.

Директор від суду — малий а грубий, не поворотливий, з лицем тупим, яке буває в арештантів, писарів, швачок і взагалі людей, що займають ся сухою, безідейною роботою. Він загикуєть ся і майже за кождим словом говорить: пане, пане.

Директор від лісів, великий, рослий мущина, випасений на сьвіжій воздусі, і на дичині. Його грубий, дещо синявий ніс, сьвідчить, що він не тільки запахом сосон і лісових квіток, але і вонею алькоголів деколи любуєть ся.

»Отже, як той казав, не тратьмо дорогого часу«.

»Значить ся, два сотики візо«.

»Але майзля не виключаємо«.

»Борони Боже!«

І карти ідуть в рух. Роздає директор від лісів. Очи директора від каси бігають за кождою картою,

якби її хотіли перелізти. Тимчасом уста, якби з очами нічого спільного не мали, всьміхають ся солодко і говорять приязно: »Люблю деколи »попіграти« собі в такім милім товаристві, як нині. На дворі дощ, болото, а чоловік сидить собі біля теплої печі, між добрими товаришами і дістає добру карту. Чи може бути лучша забава на наші старі літа?»

»Хто з нас не любив би, як би мав таке щастє, як ви« — відповідає директор від лїсів.

»Що за щастє? Раз програм, раз виграю, от як то кажуть, »що-би гандель йшов«.

»Е, дайте но спокій. Прецінь ніхто з нас не тямить, щоби ви програли«.

»Я пане, пане, принайменче пане, пане — починає белендіти директор від суду, але на него зовсім не зважають, лиш дають карти.

»Два сотики візо«.

- »Що граєте?»
- »Вісім».
- »Стоїть вісім».
- »І для мене шіснайдцять».
- »А що Бог дав?»
- »Око».
- »То мало».
- »А ви?»
- »Два пси».
- »І то не багато».
- »Трийцять око».
- »Ваші гроші».

І касир з повагою суне до себе »тяг«. Згодом перед ним росте мідяна купка, серед якої ту і там проблискують також білі монети. Натомість перед директором з ліса зеленієть ся чисте сукно, а перед паном від суду лежать, як сироти, два останні сотики.

Вони запускають руки в кишені, витягають звідтам грошеві мішочки, а висипаючи з них решту дрібної монети, дають собі слово, десятій раз сього вечера, що як то

»підé« то цілують стіл і вертають до дому.

•Бо то пане, пане, чистий розбий пане, така пане« — белендить судовик, але і сим разом не годен, як слід, висказати своєї гадки, бо з гуком відчиняють ся двері і входить двох голосних панів.

•А! Пан доктор! Вітаємо!«

•І пан професор! Просимо до товариства!«

•Розумієть ся — відповідає доктор. — Панове того коротшого. А по кілька візо? — сьмію спитати«.

•По два сошки«.

•Що чую? — кричить професор. — Алеж то не може бути! То чистий сором для нашого касина! Лучше в гузики грати«.

А доктор додає: »Ми в »штубі« висше грали».

•Ту прошу панів — толкує касиєр — не ходить о виграну, тільки о забавку«.

»О е-е-ем-о-цію пане« доповідав судовик.

»Яка ту емоція, по два сотики візо! — обстає при своїм професор — Лучше дверми рипати. Граємо по десять гелерів« — каже рішучо і не чекаючи згоди, сунеть ся за стіл.

Грачі роблять місце новим товаришам і кажуть подати інші карти. Тимчасом доктор витягає дві нові короні і з розмахом кидає їх на стіл, як коли-б пробував, чи правдиві.

»Так мало?« — питає касиєр.

»У мене нема першого«.

»Такий воздух, як нині, то лучше чим »перший«. Нежит, інфлюенца, горло, хрипка.

»І за то всьо дві короні зарібку? — кінчить лікар — Бодай вас з таким містом! Хто ту лічить ся? Діти і старі жидівки. Якби чоловік не мав дещо зі скарбу, то прийшло би ся з голоду загинати. От замість

богато балакати, дайте кілька »баночок« виграти».

І гра починаєть ся наново; тільки з більшим житєм. Лиця рум'яніють, руки трясуть ся, карти літають, як пташки. На зеленому полію зацвітають срібні квітки — корони.

Професор не йде. Він витрясав останні дрібні і кличе слугу.

»Маєте ту решту моєї платні, сто корон. Дасьте мені їх, як буду йти до дому.

Але скорше ні! Розумієте? Щобим вас просив, щобям грозив, щобим бив — не дайте. Добре?

»Алеж дуже прошу« — відповідав чемний слуга, ховаючи сто-короновий банкнот.

»А тепер принесіть нам фляшку червоного вина, того »драхенблюту«, чи як воно у біса зветь ся».

»Корона візо».

»Дві лучше».

»І для мене дві».

Забава робить ся інтересна....

Панове випивають »драхенблют« і кажуть принести »фравенмілх«. На столі з'являють ся папері. Зразу малі, потім чимраз більші.

»О, так, то розумію! — хвалить собі касир. — То, во мужеськи, а тамто було по діточому«.

»По паньски« — додає лісничий, добуваючи з нагрудної кишені грубші гроші.

»Кілько разів виджу високу гру, то зараз пригадуєть ся мені один момент з моїх дитячих літ. Було то у мого діда. Я міг мати тоді яких десять літ. На імянинах засіли наші дідичі до карт. Боже! Золото переливало ся з рух до рук, як вода, а папері літали як —

»Як осінні листки« — доповів лікар.

»Як осінні листки — повторив лісничий — аж майже всьо опинило ся в кишені пана Напольского, котрий звичайно обгривав своїх товаришів, подібно, як пан директор«.

»Тільки без притиків« — застерігаєть ся, обиджений директор.

»Борони Боже — кінчить лісничий — я тільки так, для приміру. Отже пан Напольський обіграв своїх товаришів Гуляцкого і Тишецького. Тоді Гуляцький, щоби відбити, ся крикнув: »Турок — візо«.

»Татарка від мене« — додав Напольський, котрий, хоть вигривав, був дуже чесний чоловік«.

»Алеж я вже раз просив, пана директора, щоби оповідали без натяків«.

»Перепрашаю, я так тільки додатково.

Отже: Татарка від мене — додав Напольський.

А від мене Вишнів — гукнув Тишецький.

А треба панам знати, що Турок то був улюблений кінь Гуляцкого, безумовно найкрасший в цілому повіті, Татаркою звали хутір На

польського а Вишнів — то було село Тишецького. Отже »Вишнів від мене« — крикнув Тишецький і...

»І що? І що?« — свтали зацікавлені грачі.

»І програв« — закінчив своє оповідання лісничий.

»То були часи, мої панове, — заключив касиєр. — В тім було щось широкого, щось великого. А тепер що? Цюпаєш того коронового, та ще дивиш ся, щоби жінка не підглянула. То були часи, мої панове!«

І грачі почали один по другому зітхати.

»Пять корон майзель«.

»Перша за пять, друга за пять, перша за дурно, друга за пять а пану професорови як дати?«

»Я відбиваю — відповів професор, якому очевидно прийшла добра карта. — Гілярій! Давайте гроші!«

»Які гроші?«

»Ті, що я вам дав перед годиною«.

»Прецінь пан казали...«

»Я нічого не казав. Давайте гроші, бо часу не маю. Ну! Не робіть з мене дурня! Давайте!«

»Не дам«.

»Що-о! Ти не даш мені моїх грошей! Побачимо!« — і підносить ся з місця.

Гілярко утікає. Професор за ним.

Директори задержують роз'юшеного грача і просять, щоби не робив скандалю. Тимчасом один з них іде до Гілярка і радить, щоби віддав гроші, бо буде напасть.

»Алеж я не маю ніяких грошей — боронить ся слуга. — Паня професорова прислала і я віддав. Прецінь панове розуміють, що я не міг инакше зробити. Там прямо жиди облягають хату«.

Професор, блідий зо злости, сідає назад, кінчить тяг і відходить.

»За годинку верну« — каже пра-
щаючись.

»Нещасливий чоловік« — гово-
рить в слід за ним касйєр.

»Але і вона бідна« — додає
доктор.

»Подають о сепарацию«.

»Крайний час«.

»А чи чули панове, що капітан
Фріш покинув наречену«.

»І то крайний час. Вона прецінь
зломаного крайцаря не має«.

»А в «кляшторі« змінили газ-
диню«.

»То вже найкрайніший час« —
кінчить зі злобою лісничий.

І знов: «корона візо, перша за
корону, друга за дурно — і так
в кільце.

Минає година — професора нема,
Натомість приходить служниця
від панї директорової з суду.

»Панї просили, щоби пан зараз
ішли«.

»Скажи, що за годинку буду«.

Служниця відходить, година минає, пані директорова посилав вдруге.

»Пані просили, щоби пан конче йшли, бо дитина хора«.

»За годинку прийдемо з паном доктором«.

Служниця знов відходить.

»Дивно — каже зі злобною усмішкою касиєр. — О скільки тямлю, ваша дитина звичайно на першого хорув«.

Судовик обурюєть ся. »Я собі, пане, випрошую, пане, подібних, пане.. жартів«...

Дальше скінчити не годен, бо прибігає лакей від сана доктора.

»А що там?« — питає лікар.

»До хорого«.

»Звідки«.

»З села«.

»До кого?«

»До жінки її дитині«.

»Най зачекає«.

»Він вже від вечера чекає«.

»То най собі зачекає до рана«.

Лакей відходить з нічим. Грачі грають даліше.

»Корона візо«.

»Дві лучше«.

»Перша за дві«...

»До чого то тепер не доходить — починає в перерві лісничий. — Хлопка лікара потребує! Чи чував хто таке давнійше? Давнійше, прошу панів, баба привела дитину на поли, при роботі, брала в подолок і несла до дому. Даю найсвятійше слово. А нині? Марніє варід, мої панове, слово даю, марніє... Ну, але не тратьмо дорогого часу! Майзель. Хто йде?»

»Прошу пана, хлоп не дає спокою. Каже, що жінка не дочекає до рана«.

»То най не чекає, як не хоче« — відповідає розлючений лікар. — Ігі! Хвилі спокійної чоловік не має. Я може також потребую якої розривки тріхи. Я прецінь не з зеліза«.

»Пан доктор — починає касиєр незаметно ховаючи виграні гроші по всіляких менчих і більших кишнях — пан доктор так, як той цирулик Мошко, що казав до хлопа: коли не витримаєш, то пускай. Цілком слушно!.. Одного разу їхали ми з покійним нашим фізиком на лови. Вже сидимо на возі, вже маємо рушити з міста, аж ось двох жидів надбігає. Молодий провадить старого, що вже ледви дише. »Най пан консиляр. каже, будуть такі добрі, подивити ся, що їм в грудьох бракує. Говорити не годні«. Фізик вдарив старого кулаком в плечі аж залунало, послухав хвилюк через полудрабок »як грає«, казав відчинити губу, подивив ся і питає: »А кільки тобі, старий, літ?

Вісімдесят два — відповідає жид. Ну то досить з тебе. Їдьмо дальше!«

»І панам тоє подобаєть ся?« питає нараз молодий урядник від

староства, що доси, читаючи часописи, мовчки прислухував ся тій розмові. Грачі дивлять ся на нього з під лоба:

»Подобаєть ся, чи нї — то річ смаку — відповідає лїсничий, але на всякий спосіб воно сьмішне і дотепне«.

»А на мою гадку сумне і подле — говорить встаючи молодий чоловік. — І коли ви, пане докторе, не кинете сейчас карт і не поїдете до хорої, яка вас, серед мук дожидає, як свого спасителя, то я...«

»Ну, що ви? Прошу, говоріть дальше!«

»То я вас назву подлим!«

Доктор встає і хапає лїхтар.

»Ви мене? Ви, дїтвак, мене старого чоловіка; що міг би бути вашим батьком?»

»Прошу мого батька не рівнати з собою« — відповідає зворушений урядник, хапаючи дзвінок від засідань.

»Ви є чоловік, без совісти і чести!« Сказавши тоє, в саму пору уступаєть ся на бік, пускаючи мимо себе важкий мосяжний ліхтар.

Потім стає, хвильку надумуєть ся і кидає дзвінком між грачів.

»ТЬфу на вас!»

Столик перевертаєть ся, карти летять, гроші з бренькотом розсипають ся по підлозі.

Робить ся метушня...

На дворі починає звільна свитати...

Весело буває иноді в наших маломісточкових касинах. Весело!

ГОСТИНА.

В горах.

7

Я спізнав ся до поїзду.

Воно і не могло бути инакше
Незнакома дорога, чужі коні і глу-
пий візник — якже ту заїхати на
час?

Пів милї перед двірцем виняв
я з кишені годинник, і тримаючи
його в руках, підганяв парібка: їдь,
Федьку, скорше, бо буде пізно!

— »Але де! — перечив він, по-
трясаючи кудлатою головою — як
я, колисьту з панночкою їздив, то
сонце вже було гет-гет, — і ми не
спізнали ся. А нині? Діт, де со-
нінько!«

І він показав бичевном позад
себе, так що мало мені очей не
вибрав.

»О! Що йно з полудня ступило«.

»А колиж ти їздив?« — питаю.

»Коли? Аво, якомсь зимою«.

»Та зимою, небоже, сонце хутше заходить як тепер«.

»То що з того?«

»Як то що? Значить, не чекай аж заїде сонце, тільки їдь, бо буде пізно!«

Ми не могли порозуміти ся. Мій Федько обстоював при своїм, що, мовляв, »колія« відходить тоді, як сонце заїде. Тай вже.

Я підождав якої чверть години і обіцяв йому »коруну«, як на час заїде, а коли і то не помагало, взяв батіг, і як знав, та міг, поганяв коний. Але коні не були скорійші від Федька і ми як-раз приїхали, коли поїзд відїхав.

Дворець стояв посеред поля і в ньому під ту пору крім чорного, старого пса не було нікого. Ждаль-

ня зачинена на ключ, бюро також, роби що хоч!

Сів я на лавку, тай жду. Передімною тини, на право і на ліву, біжуть, якби здоганяли себе.

На закруті зливають ся в одну сіру смугу і гинуть.

По обох боках поля. Одні зорані, другі вже засіяні, треті вкриті стернею. Часом птах перелетить над ними, часом заяць пульгне стернею і -- тихо.

Видно, як вечір спускаєть ся на землю...

Посидів я, подумав, а дльше встав і почав напрасно добувати ся до ждальні.

»А який там дідько розбивав двері! — зверещав жіночий, пискливий голос, з гори. — Поїзд відїхав тай спокій!«

»Я хочу подождати до другого« — кажу.

»Другий не йде аж завтра. Ту в ночі ніякі поїзди не ходять«.

»Дивне диво! — думаю собі —
Такий рух, а поїзди тільки в днину
ходять. Але той самий жіночий
голос пояснив мені, що ту, зараз
за селом, в темній долині є такий
непевний міст, що може кожної
хвилі впасти і тому туди нічу нія-
кі поїзди не ходять.

Я хотів дальше випитувати ся,
але вікно над мовою головою зам-
кнуло ся в лоскотом і я довідав
ся тільки, що незабаром верне сам
пан начальник з села і скаже, що
буде треба.

Чекаю я на того начальника.
Де які розклади їзди були — по-
прочитував, де які оголошення висі-
ли — по десять разів оглянув, аж
вкінці і начальника діждав ся.

Був то прямо старший будник,
що повнив на невеличкому двірці
службу і урядника і касиєра, а як
тра було, то і клунки до поїзду по-
давав. Від нього довідав ся я, що
ту сиравді збудували такий поганий

міст, що вже раз валив ся; тепер його перед кожним поїздом докладно осматрують і тому туди нічию залізниця не ходить.

»А щож я ту, бідний, до завтра буду робити?« — питаю пана начальника.

»Га! Робіть, що хочете. Було не спізнати ся. Ліпше приїхати годину скорше, як хвилю пізнійше« — відповідає з учительською повагою. »Найліпше, їдьте до села. Там переночуйте в дворі, або на приходстві, а завтра до поїзду«.

Се була справді одинока рада.

»А, якже то село називаєть ся?«

»Підберезь«.

»Підберезь? То чудесно! Там є мій товариш сьвящеником... Гей, Федьку! Завертай коні! Ідемо до Підберезя«.

За хвилю я знов сидів Федькови за плечами і наглив його, щоб він їхав скорше, бо люди положать ся спати. Федько знов крутив ку-

длатою головою і казав, що він там їздив недавно з пан-отцем, і було далеко пізнійше, а не спали.

»Колиж ти їздив?« — питаю.

»На празник« — відповідає преспокійно Федько.

Приїхали ми до Підберезя вночі.

Допитали ся до попівства — заїздимо. З комина курить ся і в однім вікні сьвітло. — Славити Бога! Видно, що не вснули. Зліз я з того поганого возиська — йду. В городци — дивно. Ніби якісь грядки, ніби цьвіти, але всьо то запущене, заросле, як образ намальований і замараний. Так само в хаті. Видно достаток, видно порядок, нема ладу. Якоюсь пусткою віє з того дому.

Так буває, коли вернемо з далекої дороги.

Застанемо усьо вимите, вичищене, відсьвіжене а мимо того не таке, як треба.

Розглядаючись по хаті, запри-
мітив я над фортепяном жіночий,
гарний портрет і що йно тоді зга-
дав, що мій товариш вдовець.

Він жив з жінкою коротко і
вона вмерла нагло і ненадійно.

Спомин той вразив мене не ми-
ло і я почав було жалувати, що за-
їхав туди, аж двері до гостинньої
відчинилися і на порозі появилася
мій колишній товариш. Був весе-
лий і жвавий та держався молодю.
Лиш над чолом, між густим, чор-
ним волосем сріблилися білі нит-
ки. Так, інсді, взараня вдарить мо-
роз і сріблить на зеленій, здо-
ровій траві.

»Гора з горою не зійдець ся!«
— кричав, витаючи мене. — От і
не вірже ту бабським повірям! Ме-
не від самого рана свербіла права
долоня — аж отсе ти приїхав. Спа-
сибі! — говорив трясучи мою ру-
кою. — Спасибі, що не забув про
мене і поступив до бідного пустин-

ника. А я думав, що ми хіба на другім сьвіті побачимо ся».

»Там своєю дорогою, а ту своєю« — відповів я, стискаючи його холодну руку.

»Звідкіляж ти їдеш? Ага, певно від свояків. Мабуть спізнив ся до поїзду. Воно у нас лучасть ся дуже часто. Задержують чоловіка від снідання до підвечірку, а потім під ніч пускають на волю божу. Та не даром кажуть: нема злого, щоб на добре не вийшло. Як раз завдяки тій нашій своєрідности я нині тебе бачу. Правда?»

»Ти вгадав« — і я оповів йому пригоду. Він слухав, дивлячи ся на мене лагідними, голубими очима, котрі пригадали мені мої давні літа. Нераз гляділи ми оттак один на другого щиро і прямо, не маючи що перед собою скривати. Лиш нині запрямітив я на тих ясних зіницях якусь легку опону з мрії і смутку.

А перше були вони такі ясні та чисті, такі прозорачні як гірська кирниця при дорозі.

»Але чекай! Ти певно голоден, а я харчую тебе словами; Марто, Марто! — кликнув, відчиняючи до лікарні в стіні прорубане віконце. — Подайте нам чаю, хліба з маслом та яєць, бо маємо голодного гостя. Лиш скоро!»

За підвечірком не могли ми наговорити ся. Школа, товариші, учителі; чого ми не переговорили за тую коротку годину. Показало ся, що багато з товаришів померло, і то таких, що думали як найдовше жити. Деякі оженили ся. —

»А деяким — замітив мій товариш — вже і жінки померли».

Я не відповів нічого, лиш завзято взяв гризти суху, як старе лице, поморщену, булку. Думаючи над тим, якби відвернути розмову від немилої теми, почув я в сіньох важке тупання, якби дві довбні по

підлозі били. Потім клямка так жалібно заскрипіла, якби її коваль кліщами відривав і в їдальню увійшла Марта, велика, груба, відцвітаюча жінка.

Я понурив голову над чарку мутного чаю, але чув, що як нарід каже, якісь недобрі очі обкинули мене від ніг до голови.

»Єгомость! А що буде з вечерою? Почтар не привіз мяса«.

»Ну, то заріжте курку« — відповів коротко господар, а з його голосу і з рухів видно було, що хотів її позбутися як найскорше.

Марта ще раз глянула на мене і на нього, обернула ся і вийшла, замикаючи з такою силою двері, якби їх ніхто більше не мав відмикати.

»Ну, ну! І ми так ненадійно стрінули ся. Єще раз дуже тобі дякую, що поступив до мене. Зробив ти мені велику приємність«.

Потім взяв мене під руку і виводив по комнаті, розповідаючи про своє життя. Нарікав, що не має доброго сусідства, що нема з ким починати якої будь народньої роботи, що, одним словом, життя склалося не так, як ждалося.

»І скажи мені, чому дійсність ніколи не може бути така, як мрія. Але то ніколи! Погадати собі; ах коби воно так, або сяк. І ось стане ся, як ти гадав. А порівнаєм те, що є, з тим, що ти собі подумав і вийде не те. Не те, мій товаришу, не те!«

На вечеру їли ми курку, що ради моєї гостини понесла смерть. На силу давав я їй раду, така стара була і пересушена.

Запримітив се господар і було йому не мило. Він не видержав і коли Марта принесла на брудному підносі не дуже то чистий чай, він сказав на силу здержуючи свій гнів: »що у нас нічо ніколи не може бу-

ти так, як у людей! І чи то така велика штука спечи дурну курку?»

»Е-ет! — відповіла Марта — гігомосцеви трудно догодьти!»

Потім пішла до шафи, найшла дві зовсім до себе неподібні чарки, поставила їх перед нас і вийшла.

»О! Видиш яка! — сказав з жалем мій товариш, показуючи на кухонні двері. — Слѳва сказати не можна, бо обиджасть ся, Паня!»

Та при винї ми скоро якось забули і про суху курку і про товсту кухарку та балакали дальше, якби хотїли перебалакати всьо, що стало ся в часї нашої розлуки; немов бояли ся, щоби не поминули чого, якої небудь дрібнички. І здавало ся менї, що ми не розставали ся зовсім, що мешкаємо собі дальше разом, як колись за шкільних часів і балакаємо.

Не чули ся, як зо стїнного різьбленого годинника вискочила маленька зазулька, і якби повервля-

ючись якійсь правдивій зазули, викувала 11. годину.

»Марто! Стелити!« — крикнув до кухонного віконця молодий панотець.

»Де?« спитав знакомий жіночий голос.

»В гостиннім покою. А швидко!«

Крізь зачинене вікно бурмотів той самий голос: »Всьо швидко тай швидко, так якби чоловік мав десять рук. Ігі!«

»Пошукаємо для тебе свічки — почав мій товариш, відвертаючи мою увагу від немилого бурмотіння. — А воду дати тобі також?«

»Дай, коли ласка. Хоть я, кажучи правду, не з гусячого роду.

Забрали ми свічку і воду та пішли до спальні.

Була то невеличка, вузка комната з одними тільки дверми і з одним вікном. Двері ішли до сальону, а вікно вибігало на городець. Під двома сліпими стїнами стояли

два ліжка з високими заплічками. Одно було постелене а друге стояло неткнуте.

»А ти чому не казав собі другого ліжка постелити? — питаю. — Були би ми дальше говорили«.

»Того ліжка не стелить ся« — відповів коротко.

І справді, то ліжко виглядало, якби його від довшого часу не рухано. Над ним, на стїві, висїв жіночий, ненакручений годинник, а біля нього стояли маленькі, білим кожушком виложені черевички. Крізь вікно видно було кілька дерев, за ними паркан, за парканом церков, за церквою знов паркан, а дальше цвинтар з громадою деревляних хрестів і з одним кам'яним, що стояв між ними, як жіноча, біла постать з витягненими безрадно руками. Над тим всім осїнне небо, з кількома зьвіздами і з місяцем, що борикав ся з навалою хмар. Від дерев, від церкви і від паркану

падали чорні тіни а від місяця сипало ся срібло. Як хмари перемагали його, то й срібло меркло, а як він перемагав хмари, то і срібло мерехтіло яснійше.

Я відчинив віконце і на нас дунув зимний, вохкий воздух.

»Ти спиш при відчиненім вікні?« — спитав мій товариш і я у перве запримітив на його лиці дивний несупокій.

Замість відповіді я спитав: »А ти ні?« і почав розбирати ся.

За хвилю лежав я в ліжку, любуючи ся відпочинком по кількогодинній їзді. Мій товариш сидів в ногах і ми говорили дальше, як други, що стрінувши ся подовшій розлуці не можуть наговорити ся до волі. Але на моє диво запримітив я, що мій співбесідник забував ся; не відповідав на питання, або відповідав не до річи, був розсіяний і невважний. В його лиці, в голосі,

в цілій появі малювало ся якесь дожджання, непевність, тривога.

Ось вітер рушив занавісою при вікні і він зблід; ось зашелестів листок, спадаючи з галузки, а йому кров ударила в лице; ось якийсь шелест пішов по сальоні — і він зірвав ся на рівні ноги. Стояв, вдивляючись в відхилені двері і вслухуючи ся в нічну тишину.

В тім — якийсь звук. Якби хто злегка потрутив клявіші.

»Може кіт« — кажу, щоби щонебудь сказати.

»Не держу котів«.

»То може струна так сама від себе; на зміну воздуха«.

Хвиля тихо. А потім знов той самий звук — і мій товариш, не попрощавши ся зо мною, зникає в темряві гостинньої комнати і замикає за собою двері.

Сьвічка гасне, місяць криється в хмарах, робить ся зовсім темно.

»Дивно! — думаю собі. — звід-

ки та нагла зміна? І що воно має значити?*

Перевертаю ся в боку на бік і не можу вснути. Часом здасть ся мені, що за стіною хтось грає; так тихо, якби муха над струнами брєніла. Підношу ся, слухаю, тихо.... Тільки вітер свище, хитаючи дзвонами в недалекій дзвінниці. Лягаю знов і конечно хочу заснути. Вже чую, як повіки звільна опадають на очи і як гадки кануть в якусь бездонну пропасть. В тім... Якись зітхання, в сусідній кімнаті, якісь стонн. Сідаю і насторошую уши... Нічо.... То скрипить певно відчинена брама на цвинтар.

Вкінци починає падати осінній, дрібний дощ і його одностайне а безнастанне цяпанне по криші дому і по шибях вікна вколисують мене до сну.

* * *

Коли я збудив ся, був білий день. Не білий а сірий, бо дощ пустив ся на добре.

Надімною стояв мій товариш в новій рясі з молитвенником в руці.

»Іду до церкви. — Говорив тихо і мов несміло. — Не гоню тебе, але як хочеш на час заїхати, то збирай ся. Бувай здоров!»

Попращав ся сердечно.

»Ще раз дякую, що поступив. Зробив ти мені велику ласку. За той один вечір я пережив цілу молодість. Дай Боже побачити ся в друге.

Стиснув мене кріпко і вийшов.

Від порога вернув ся. Був блідий, очі мав мутні, невиспані.

»Вчора — я — не попрощав ся з тобою. Не гнівай ся. Але бачиш, є річи, які не снили ся філософам.... Вона була у мене. Звідтам — ту показав на цвинтар. — Приходить

часом і грав. Довго.... Є річи, які....
решту заглушили дзвони.

В залізниці стрівув я сьвященника з сусідства. Перемоловши політику, зійшли ми на людий.

»Дивний чоловік — той ваш товариш — почав пан-стець. — Часом нічо. Образований, мудрий, а часом, якби йому що бракувало. Серед розмови, серед вечері зірветь ся і їде незнати чому і пощо. Чи вірите, що він від року не ночував поза домом. Прийде його година, то щоби дощ, щоби темрява, щоби не знати що, збираєть ся і їде. Навіть не пробуйте задержувати. Дивак».

Богдан Ленкий видав:

З села. Збірка оповідань, Чернівці 1898.
(вичерпане).

Марґа Копорніска. Szkic literacki. Brzeżany
1898 (не продасть ся).

З життя. Львів 1900.

Стрічки. Поезії. Львів 1901.

Оповідання. Львів 1901.

Щаслива година. Оповідання. Львів 1901.

Листки падають. Поезії з портретом автора.
Львів 1902.

На послухане. Львів 1902.

Осінь. Лірична збірка. Коломия 1902.

В глухім куті. Львів 1903.

Нова збірка. Оповідання. Львів 1903.

Василь Стефаник. Літературний нарис.
Львів 1903.

На чужині. Спомини і мрії. Поезії. Львів
1904.

---

3 2044 011 655 776

WILL BE CHARGED

The borrower must return this item on or before the last date stamped below. If another user places a recall for this item, the borrower will be notified of the need for an earlier return.

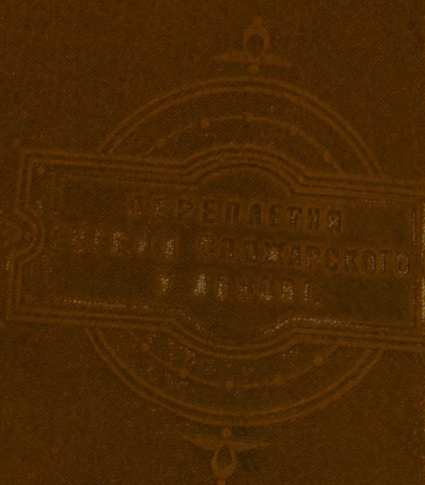
Non-receipt of overdue notices does not exempt the borrower from overdue fines.

Harvard College Widener Library
Cambridge, MA 02138   617-495-2413

WIDENER
WIDENER
AUG 24 2005
CANCELLED

Please handle with care.
Thank you for helping to preserve
library collections at Harvard.

ПЕРЕДАТНА
КНИГА СЪДЪЖАТЕЛЯ
У АКАДЕМИИ